

Застраховането на земеделските стопанства - важен фактор при управлението на риска в отрасъла

Доц. д-р ДИМИТЪР НИКОЛОВ
Доц. д-р МАРИЯ АНАСТАСОВА-ЧОПЕВА
Ст. експ. ЕЛИЗАБЕТ ИВАНОВА
Институт по аграрна икономика – София
E-mail: dnik_sp@yahoo.com

Въз основа на някои основни теоретични постановки, свързани с управлението на риска в земеделието, се разглежда значението на застраховането като неотменна част от справянето с различните видове рискове в отрасъла и най-вече с природните бедствия. Направена е оценка на застрахователната дейност и развитието на застрахователния пазар на земеделските продукти преди и след членството на България в ЕС. Разгледани са различните видове рискове, обект на застраховане, поотделно както за земеделските култури, така и за селскостопанските животни. В изследването са включени 10 застрахователни дружества.

Допълнително в доклада са представени част от резултатите от проведеното анкетно проучване, направено в края на 2011 г. от Института по аграрна икономика (ИАИ), с подкрепата на Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ). То обхваща 232 броя земеделски стопанства (ЗС), които са разпределени равномерно в шестте райони на планиране в страната. Извадката представлява 0,4% от регистрираните земеделски стопанства и 0,06% от всички ЗС. Използвани са методите на сравнителния, дескриптивен анализ и вероятностното статистическо моделиране (Пробит и Логит модели). Установена е степента на влияние на следните фактори върху равнището на застрахователната активност на земеделските стопани: размер на ИЗП; размер на получените субсидии по ОСП; възрастта на управителя на ЗС; навременното получаване на агрометеорологична информация.

На основата на получените резултати се извеждат изводи, свързани със състоянието на застрахователната активност в отрасъла. Като се има предвид опитът на някои страни и заложените мерки на ЕК за новия програмен период 2014-2020 г., се правят предложения, свързани с усъвършенстването на модела на застраховане на земеделието в България.

Увод

Земеделието е подложено на риск поради сложността на производствената и икономическата си същност. Освен в процеса на производство, така и резултатите от управлението на земеделското производство са несигурни. Несигурността е следствие от събития, които се отразяват негативно върху финансовите резултати.

Някои автори (Knight, 1921¹ г.) правят разлика между риска, изчислен на база статистически данни и обективни вероятности. Повечето автори намират за по-полезно разграничението между несигурността като резултат от несвършени знания и риска, като резултат от излагане на несигурни неблагоприятни икономически последици (Hardaker и др.,

2004² г.). На практика двете понятия са много тясно свързани и са взаимозаменяеми. При риска има акцентирание върху „вероятностите“ като резултат от влиянието на околната среда, а несигурността е свързана с „възможните отрицателни въздействия“ върху благосъстоянието. Няма риск без известна несигурност и в повечето случаи несигурността предполага известен риск.

Значителна част от литературата по управление на риска е свързана със социална защита срещу бедността, особено в развиващите се страни (Dercon, 2005³ г. и Световната банка, 2000⁴ г.). В този контекст понятието

¹ Knight, F. (1921), Risk, Uncertainty and Profit, Houghton Mifflin, Boston.

² Hardaker, J. B., R. Huirne, J.R. Anderson and G. Lien (2004), Coping with risk in agriculture, CABI Publishing.

³ Dercon, S. (2005), Insurance Against Poverty, Oxford University Press.

⁴ World Bank (2000), Helping poor People Manage Risk. Chapter 8 in World Bank (2000).

уязвимост често се използва за определяне на вероятността даден риск да доведе до значителен спад в благосъстоянието, т. е. устойчивост или липса на устойчивост срещу дадено бедствие. В тази връзка уязвимостта зависи не само от характеристиките на риска, но и от наличните активи в домакинството за осигуряване на дохода му и наличието на застрахователни механизми.

Все повече изследвания се занимават с въпросите на риска от гледна точка на неговото управление. Те се фокусират главно върху рисковете със значителни последици за обществото или икономиката, които излизат далеч извън последиците за определен икономически субект. Тези „системни“ рискове могат да имат значение и в селското стопанство. В литературата управлението на риска е част от по-широка рамка, която включва най-малко три етапа: оценка на риска, управление на риска и сведения за възможните рискове. Тези три етапа могат да бъдат дефинирани по различни начини (например Международният съвет по управление на риска, 2008 г.)⁵. Първият етап обикновено се отнася до системно обработване на наличната информация за идентифициране на честотата и степента на конкретни събития. Изчисляването на риска се състои в конкретизиране на приоритетите и определяне на обществената „толерантност“ за някои рискове. Вторият етап е свързан с управлението на риска като система от мерки от страна на частни лица и организации, които допринасят за намаляване, контрол и регулиране на рисковете. Третият етап е свързан с обмен и споделяне на информация за риска между вземащите решения и други заинтересовани страни. Съществуват малко изследвания за поведението на земеделските производители относно избора на стратегии за преодоляване на риска.

Системата за управление на риска се стреми да повлияе върху различните източници на риск, действащи в селското стопанство, чрез разработването на различни стратегии и инструменти за управление на риска.

⁵ International Risk Governance Council (2008), An Introduction to the IRGC Risk Governance Framework. Geneva. www.irgc.org

Стратегиите за управление на риска могат да бъдат групирани в три категории (Holzmann и Jogersen, 2001 г.):

- стратегии за превенция - за намаляване на вероятността от неблагоприятни условия за настъпване на събитие;
- стратегии за смекчаване на потенциалното въздействие на неблагоприятно събитие;
- стратегии за справяне и за облекчаване на въздействието на рисково събитие, след като то се е случило.

Стратегиите могат да се основават на договореностите, постигнати в различните институционални равнища: земеделско стопанство или общностни договорености; пазарни механизми и правителствената политика. Земеделският стопанин има възможност да избира между наличните инструменти, комбинацията от инструменти и стратегии, които най-добре подхождат на неговото ниво на излагане и избягване на риск. В този контекст Борисов и Радев (2012) определят, че прилагането на пазарноориентиран подход на управление установява съответствие между земеделските стопанства и пазара, което се изразява в подобряване на пазарната позиция и снижаване на нивото на риск. В литературата обикновено се дава стандартно решение за управление на несигурността в развиващите се пазари, а именно чрез застрахователните пазари. Тези пазари улесняват обмена на риск с други агенти, реализиране на потенциални печалби от обединяване или споделяне на риска.

На застрахователния пазар земеделският производител сключва застрахователния договор. С него той плаща застрахователна премия за закупуване на застраховка. Договорът дава право на обезщетение за специфични събития (еднорискова застраховка) или със спад на добива/производството под праговата стойност (мултирискова застраховка). Размерът на компенсацията е свързан с изчисляване на загубите.

Целта на настоящата статия е да анализира застрахователния пазар в България, както и да определи факторите, влияещи върху избора на земеделските производители да за-

страховат своята продукция и върху тяхното поведение, в тази връзка.

1. Застраховане на земеделските култури в България

Застраховане на земеделските култури преди членството на България в ЕС

През този период акцентът в застраховането на земеделски култури е върху застраховането на есенниците, което представлява около 20% от общия размер. Сключват се два вида застрахователни договори. *Първият* е за застраховане на реколтата, с времетраене от самото поникване на културата до нейното прибиране, а *вторият* (годишен) е съобразен с условията на програма САПАРД за новосъздадени трайни насаждения. В общия портфейл на ЗД „Витоша” АД например през 2005 г. те заемат 5%, в ЗПАД „Алианц България” - 2,5-3%, в ЗПАД „ДЗИ - Общо застраховане” - 10-12%, в ЗК „Дженерали Животозастраховане” АД 2-2,5%, „НДИ - застраховане” - 10%⁶.

Рисковите фактори в земеделието през този период карат застрахователните дружества да се въздържат от застраховане на земеделските култури. Например през 2005 г. в общия портфейл на ЗД „Витоша” АД те заемат 5%, в ЗПАД „Алианц България” - 2,5-3%, в ЗПАД „ДЗИ - Общо застраховане” - 10%-12%, в ЗК „Дженерали Животозастраховане” АД 2-2,5 %, „НДИ - застраховане” - 10%.

Застраховане на земеделските култури след членството на България в ЕС

За целите на анализа са разгледани застрахователните продукти в областта на селскостопанското застраховане на **10 застрахователни дружества**, които представляват 83% от застрахователните дружества, предлагащи застрахователни продукти за земеделски стопани⁷.

Пет са рисковете, срещу които всички застрахователни компании предлагат защита на земеделските производители: буря, пожар на корен, проливен дъжд, осланяване и наводнение.

⁶ В-к „Застраховател”, бр. 10/2005.

⁷ Интернет сайтове на застрахователните компании в България.

На застрахователния пазар в България се предлагат застраховки и само срещу един вид риск - *еднорискови*, и срещу група рискове - *многорискови*. Предлаганите продукти от застрахователите са разнообразни, като предоставят на клиента възможността да направи най-подходящата за неговия случай групировка на рисковете, срещу които да застрахова продукцията и/или животните си.

Наблюдават се и *специфични особености* в предлаганите продукти на отделните застрахователни дружества като:

а) ЗАД „Алианц България” дава възможност на клиентите си (разпределение на покритите рискове в групи от първа до четвърта) да избират групата от рискове за застраховане на културите, съобразно с интересите си. Допуска се и комбиниране на отделните рискове - като се включват или изключват отделни рискове от групите.

б) ЗД „Булстрад Виена Иншуранс Груп” не покрива загуби, вследствие на: суша; болести; химикали и препарати; гризачи; инсекти; диви и домашни животни и птици; както и загуби вследствие на естествено отмиране на видовете.

Земеделските култури, обект на застраховане срещу посочените по-горе видове риск, са групирани в няколко основни направления: полски култури; овощни градини; зеленчукови градини; лозя; етеричномаслени растения; цветя за продажба и семена; култури в парници и оранжерии; тютюн; многогодишни и едногодишни тревни смеси и др.

Застрахователни продукти за тези култури се предлагат от повечето компании. Пет от тях - ЗАД „Алианц България”, ЗД „Бул Инс” АД, ЗАД „Армеец” АД, „ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД и ЗД „Булстрад Виена Иншуранс Груп” - застраховат всички земеделски култури.

И тук се наблюдават специфични особености по отношение изискванията за застраховане на земеделската продукция от застрахователни дружества, например:

в) ЗД „ХДИ Застраховане” предвижда покритие по специални условия за новосъздадени трайни насаждения като овощни градини, маслодайни и етеричномаслени култури и лозя за следните видове риск: градушка,

буря, пожар на корен, измръзване, проливен дъжд и наводнение.

г) „ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД **предвижда възможност за презасяване при увреждане на земеделската култура**, т. е. когато млада култура е била частично или напълно унищожена и, ако има възможност, на нейното място да бъде засята същата или друга култура, обезщетението е върху процент от застрахователната сума. Това се отнася за следните видове култури:

- житни култури, маслодайна рапица и многогодишни фуражни треви - 30%;
- царевични, маслодайни, окопни, влакнодайни и варивни култури, полски тикви, ориз и едногодишни фуражни треви - 20%;
- тютюн, зеленчуци, бостани, окопни за семе, медицински растения и цветя за семе и продажба - 15%.

При презасяване на унищожена млада култура застраховката за нея се прекратява, а за презасятата (презасадена) култура се сключва нова застраховка.

д) В „ОЗК - Застраховане” АД не могат да се застраховат (освен в някои случаи по специални условия):

- дървета, храсти и главини, водещи се като дълготрайни материални активи;
- естествени и изкуствени ливади и пасища, гори и горски пояси, насаждения за укрепителни и мелиоративни мероприятия, папур, раки-та, растения за зелено торене, декоративни растения, горски и декоративни разсадници;
- новозасадени и млади неплододаващи: овощия, черничеви градини, лозя, ягоди, малини, културна шипка и къпина, черно френско грозде (касис) и др.;
- недаващи цвят: маслодайна роза, лавандула, хмел и други култури в опитните полета, отглеждани с научна и експериментална цел.

2. Застраховане на селскостопанските животни в България

Застраховане на селскостопански животни преди членството на България в ЕС

Застраховането на животни до 2007 г. се извършва основно от няколко компании -

“ДЗИ - Общо застраховане”, ЗПК „Витоша” АД, ЗПАД „Булстрад”, ЗПАД „Алианс България”. Компании като ЗК „Дженерали Животозастраховане” АД, ЗАД „Виктория”, „ХДИ - застраховане”, ЗК „Български имоти - Винер Щетише”, „ОЗК” също предлагат полицата, но твърдят, че интересът от страна на застрахованите е доста по-слаб. Целият застрахователен пазар за животните, според специалисти, е около 2-2,5 млн. лв. премии. „ДЗИ - Общо застраховане” АД, още от създаването си до днес, остава лидер в този вид застраховане, като държи около 40% от пазара, с годишен приход около 1 млн. лв. за 2005 г.

Застраховане на селскостопански животни след членството на България в ЕС

По отношение на предлаганите днес застрахователни продукти за животновъдите в страната, разнообразието е голямо, като се застраховат всички селскостопански животни по общи условия, а някои елитни породи, екзотични животни, спортни и състезателни животни и др. - по специални условия от страна на застрахователя, съобразно със степента на риск, който той поема.

Аналогично на анализа на застрахователни продукти за растениевъдството, анализът за застраховането в областта на животновъдството представя видовете риск, които се покриват от застрахователните дружества, видовете животни, които се застраховат и кои от компаниите извършват застраховане на селскостопански и други видове животни.

Застрахователните дружества „Бул Инс” и „Евроинс” не предлагат застрахователни продукти в животновъдството. Всички други компании предлагат на животновъдите застраховане на селскостопански животни (едър и дребен рогат добитък, птици, еднокопитни животни, свине и др.). Тези застраховки са свързани с общите условия за основния риск: смърт или клане (убиване) на животните и птиците (по необходимост), вследствие на: пожар; природни бедствия; злополуки; заразни, незаразни, паразитни и други болести;

Отделните застрахователни дружества предлагат на своите клиенти и защита срещу

специфични рискове в групата на основните рискове, като: „Загуба на разплодни и продуктивни качества” и „Падане в пропаст за животни, изкарвани на паша” от „ДЗИ Застраховане”, „Загуби от продукция на мляко - при крави и биволици” от ЗАД „Алианс България” и „Експлозия” от „Дженерали Застраховане”.

При специални условия се застраховат чистокръвни коне, паспортизирани кучета, патици и гъски за производство на черен дроб, кошери с пчели, риби и зарибителен материал, зайци, екзотични, племенни и декоративни животни, и птици.

В застрахователните си продукти единствено ЗАД „Армеец” има застраховка за отглеждане на зайци, а две дружества - ЗАД „Армеец” и „ДЗИ” - застраховат фазани, кеклици, пъдпъдъци и полезен дивеч, отглеждани в дивечовъдни стопанства.

3. Реакция на земеделските производители относно застраховането

В доклада са представени част от резултатите от проведеното анкетно проучване по проект „Управление на риска в земеделието” на Института по аграрна икономика, гр. София⁸, което включва въпроси за настоящата и бъдещата застрахователна активност на фермерите.

На въпроса - „Какво правите, за да намалите риска от загуба на реколтата?” - отговорите са следните: 28% от отговорилите отглеждат повече от една култура; 22% засяват нови посеви сред старите; 22% застраховат отглежданите култури или животни. Тези фермери, които използват други стратегии за намаляване на риска, прилагат: добри земеделски практики (ДЗП) - 67%, превантивни мерки - 18%, и не правят нищо - 15%.

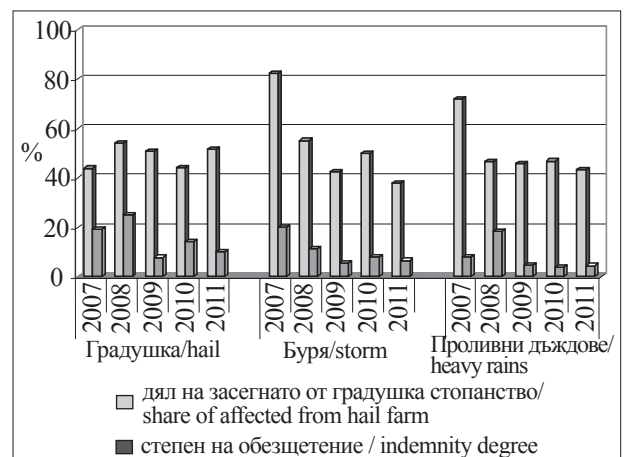
На следващия въпрос - „За какви рискови ситуации сте направили застраховки през 2011 г.?” - са отговорили положително около 1/3 от анкетираните ЗП. Срещу градушка са се застраховали - 33%, срещу проливни дъждове - 29%, срещу буря, ослаяване, пожар на корен и измръзване - 28%. Незастраховани са 44% от отговорилите анкетирани ЗП.

⁸ Николов, Д. и колектив, (2012). Управление на риска в земеделието. Научен проект, ИАИ, София

Основните причини за това, че не застраховат стопанството си, фермерите са класирали по следния начин:

- Не ме удовлетворяват условията на договора със застрахователната компания - 49%;
- Не считам, че има полза от този вид застраховки - 43%;
- Изплащането на обезщетението изисква много време и забавянето му е прекалено дълго - 33%;
- Няма традиции в това отношение и пазарът на застрахователни продукти не е достатъчно развит - 32%;
- Не съм наясно (недостатъчно информиран) за условията и възможностите на земеделските застраховки - 19%.

Незадоволителното равнище на застраховането в земеделските стопанства се обуславя основно от слабата оценка на застрахователната дейност от страна на фермерите. Според тях застраховките не са в състояние да обезпечат достатъчна възвращаемост на нанесените щети, вследствие на преживените природни бедствия. Основание за подобно твърдение ни дават резултатите, относно съотношението между частта от стопанството, засегнато от природни бедствия, и делът на получените обезщетения (фиг. 1). Тези обезще-

Фиг. 1. Размер на засегнатата част и степента на обезщетение от градушка, буря и проливни дъждове средно на едно стопанството през 2007-2011 г.
Fig. 1. Size of affected part and average degree of indemnity for one farm for the period 2007-2011

Източник: Собствени изчисления.

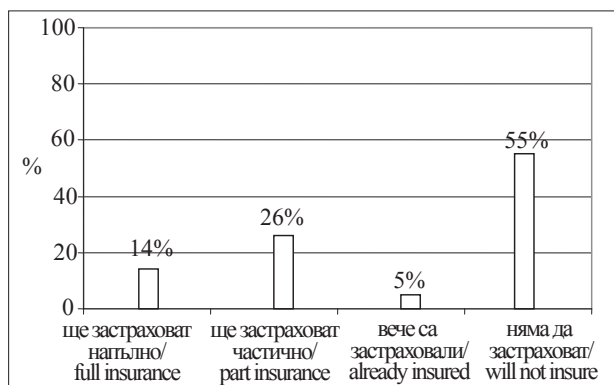
Source: Own calculations.

тения в 88,2% от случаите са направени от различни застрахователни компании.

Представените в горната графика резултати показват, че и при трите вида природни бедствия степента на получените обезщетения е в пъти по-ниска от размера на понесените щети. С леки колебания, през отделните години, от общата тенденция, този извод е валиден за целия период - 2007-2011 г. Разглежданото съотношение е най-неблагоприятно при нанесените поражения, вследствие на проливни дъждове, като за последните две години то достига своите кулминационни точки (12,3 пъти и 9,6 пъти, съответно за 2010 и 2011 г., засегнатата част на стопанството е по-голяма от дела на обезщетената продукция). Сравнително по-малък размах на съотношението между засегнатата част на стопанството и дела на получените обезщетения се наблюдава при щетите, причинени от градушки. При тях стойността на тази пропорция е 2,2 пъти през 2007 г. и се увеличава до 5 пъти през 2011 г. Този факт, сам по себе си, е обезпокоителен, предвид тенденцията на неговото повишаване.

Определен интерес представлява въпросът относно нагласите на стопаните за застраховане на земеделската продукция през следващата година. Техните намерения в това отношение са представени на фиг. 2.

Земеделските производители, които възнамеряват да застраховат стопанството си,

Фиг. 2. Нагласи на земеделските производители за застраховане

Fig. 2. Insurance intentions of farmers

Източник: Собствени изчисления.

Source: Own calculations.

определят основните рискове, срещу които биха се застраховали: срещу градушка - 37%, и срещу проливни дъждове - 21%. На въпроса за въвеждане на задължително минимално застраховане в рамките на помощите по СЕПП - положително са отговорили - 26%, 52% не са съгласни, а 22% нямат мнение.

4. Влияние на основни фактори върху равнището на застрахователната активност

Размер на ИЗП

Полученият логистичен модел изглежда по следния начин:

1) $Y = \ln(\pi / \pi - 1) = \exp(-2,2631 + 0,0844 * X) / (1 + \exp(-2,2631 + 0,0844 * X))$, където

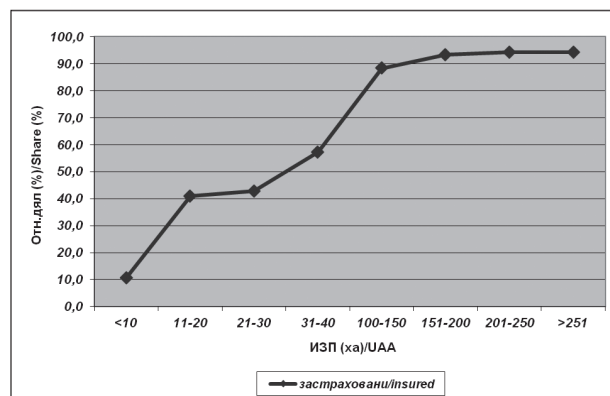
$\pi = \text{Pr} \{ Y = 1 \}$, т. е. π представлява максималната вероятност стопанството да е застраховано срещу природни бедствия;

Y - равнище на застраховане;

X - размер на ИЗП.

Връзката между вероятността стопанството да е застраховано и размерът на земеделската земя може да се проследи на фиг. 3.

Анализът на данните от горната фигура показва, че вероятността за застраховане нараства плавно от 10%, при стопанствата с ИЗП площ под 10 ха, до близо 90% - при стопанства с размер над 100 ха. Съвсем отчетливо се наблюдава наличието на линейна връзка и правопрпорционално повишаване

Фиг. 3. Връзка между равнището на застраховане и размера на използваната земя

Fig. 3. Relation between the insurance level and UAA size

Източник: Собствени изчисления.

на равнището на застраховане от съответното нарастване на площта: при нарастване на размера на земята с 1 ха, средното увеличение на вероятността за застраховане е с 8,8%. При по-едрите стопанства с над 100 ха ИЗП практически равнището на застраховане почти не се влияе от по-нататъшното разрастване на земеделската площ. Това е така, защото застрахователното ниво сред едрите земеделски стопани е достатъчно високо и реално достига близо 90% (88,2%). Осъзнаването на ролята и значението на застраховането като важен инструмент в управлението на природните рискове сред едрите стопани е съвсем обяснимо, предвид големите инвестиции при тяхното земеделско производство.

Размер на получените субсидии по ОСП

Друг фактор на застрахователната активност е размерът на получените по ОСП субсидии. Зависимостта на вероятността за застраховане от размера на получените субсидии по линия на ОСП се описва с иконометричен модел 2:

2) $Y = \{\text{probit}(\pi)\} = \Phi \{-1,10484 + 0,00003 X\}$, където

π и Y имат същото смислово значение, както в модел 1), а X представлява размерът на получените субсидии по ОСП.

Абсолютната разлика между емпиричните и изчислените стойности от получения

пробит модел на зависимата променлива Y е под 1 (табл. 1).

Изчисленият коефициент на корелация се равнява на 0,44, т. е. зависимостта е умерена. Резултатът, относно необходимите субсидии за наличие на 50-процентова вероятност за застраховане на земеделското стопанство, се равнява на 31 830 лв. С други думи - вероятността стопанството да е застраховано, се равнява на 50% при условие, че то е получило субсидии по ОСП в размер на 31 830 лв. С увеличаване на процентната вероятност нараства и необходимият размер на паричните средства, които трябва да се получат от ОСП. За да се гарантира 99% сигурност за застраховане на земеделското стопанство, са необходими 98 850 лв. под формата на субсидии по ОСП.

Възраст на управителя на ЗС

Резултатите от изследването показват, че възрастта оказва слабо влияние върху равнището на застраховане (стойност на коефициента на корелация = 0,151). При нарастване с 1 година на възрастта на земеделския стопанин, вероятността за застраховане на стопанството намалява средно с 2,6%.

Все пак по-младите възрастови групи имат по-голям интерес към застраховането. Очевидно възрастните земеделски стопани са

Таблица 1. Сравнителни резултати на действителните и получените от пробит модел стойности на променливата Y

Table 1. Comparative results of real values and Probit model values of the variable Y

Среда на интервалите на променливата x -субсидии от ОСП (лв.) Average of intervals of the variable X - CAP subsidies (BGN)	Наблюдаван брой застраховани лица Real number of insured persons	Очакван брой застраховани лица Expected number of insured persons	Абсолютна разлика между наблюдения и очакван брой застраховани лица Absolute margin between real and expected number of insured persons
5 000	34	33,94	0,06
15 000	1	1,957	-0,957
25 000	2	1,219	0,781
35 000	2	1,088	0,912
45 000	0	0,676	-0,676
55 000	2	1,579	0,421
65 000	1	1,75	-0,75
75 000	18	17,727	0,273

Източник: Собствени изчисления.

Source: Own calculations.

по-консервативно настроени към използването на възможностите на застрахователната система в управлението на различните природни рискове. Това от своя страна може да се дължи на недостатъчната им информираност по отношение на условията на отделните застрахователни компании и конкретните действия, които трябва да се предприемат, за да се осъществи самият акт на застраховане.

5. Изводи

От направения анализ на застраховането на земеделието в България може да се **обобщи**:

В страната има добре развит застрахователен пазар от местни и чуждестранни застрахователи. Липсват кооперативни застрахователни компании както на национално, така и на местно ниво. Застрахователният пазар е регламентиран в съответствие с Европейските директиви.

На застрахователния пазар се наблюдават голям брой участници, които се конкурират по отношение на цени и качество на услугата. Наблюдава се липса на конкуренция по отношение на разнообразие на продукти - предлаганите продукти в областта на общото застраховане са сходни, клиентите избират между застрахователните дружества.

Необходим е нов модел на застраховане на земеделската продукция, в който да се съчетаят интересите на държавата, застрахователните компании и земеделските производители.

Степента, в която реално са обезщетени застрахованите земеделски стопани през периода 2007-2011 г., е далеч по-слаба, в сравнение с размера на нанесените загуби, вследствие преживените градушки, бури и проливни дъждове. В резултат - интересът на земеделските стопани към застраховането като средство за справяне с природните рискове засега е на ниско равнище.

Значима е зависимостта на равнището на застраховането от площта на земеделската земя за стопанствата. Най-високо равнище на застраховане се наблюдава при стопанствата със земя над 100 ха. Размерът на получените субсидии по ОСП оказва умерено вли-

яние върху равнището на застраховане. Възрастта оказва слабо влияние върху решението да бъде застраховано ЗС.

ЛИТЕРАТУРА

Ангелова, П. 2012. Основен проблем е липсата на традиция за застраховане, ДФ „Земеделие“, zastrahovatel.com

Борисов, П., Т. Радев. 2012. Анализ на някои фактори, определящи пазарната мощ на лозаровинарските предприятия от Южна България. Икономика и управление на селското стопанство, №1, с. 30-36

Николов, Д. и кол. 2012. Управление на риска в земеделието. Научен проект, ИАИ, София.

Barnett, B. and O. Mahul. 2007. Weather Index Insurance For Agriculture And Rural Areas In Lower-Income Countries. *American Journal of Agricultural Economics*, №89(5): pp. 1241-1247

Hennessy, D. A., B. A. Babcock and D. J. Hayes. 1997. Budgetary and producer welfare effects of revenue insurance. *American Journal of Agricultural Economics*, №79: pp. 1024-1034

Mahul, O. 2001. Managing Catastrophic Risk through Insurance and Securitization. *American Journal of Agricultural Economics*, №83: pp. 656-661

Miranda, M. J. and J. W. Glauber. 1997. Systemic Risk, Reinsurance, and Failure of Crop Insurance Markets. *American Journal of Agricultural Economics*, №79: pp. 206-215

Skees, J. R. 2007. Challenges for use of index-based Weather Insurance in Lower Income Countries, Global AgRisk Inc.

Skees, J. R. and B. J. Barnett. 1999. Conceptual and practical considerations for sharing catastrophic/systemic risks. *Review of Agricultural Economics*, №21 (2): pp. 424-441

В-к „Застраховател“, бр. 10/2005.

Годишни отчети на комисията за финансов надзор от 2003 до 2011 г., <http://www.fsc.bg/Otcheti-na-KFN-bg-27>

Източник: Сектор „Общо застраховане“ с положителен резултат; <http://www.svobodnoslovo.com>.

Интернет сайтове на застрахователните компании в България.

Кодекс за застраховането: <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135514184>

MAP (Ministère de l'Agriculture et de la Pêche).2008. Conférence de Gestion de Risques,

French Embassy in Berlin, June 2008. <http://www.riskagri2008.com/>

World Bank. 2005. *Managing Agricultural Production Risk: Innovations in Developing Countries*, Washington D. C.

Farms Insurance - Important Factor for the Risk Management in the Sector

D. NIKOLOV, M. ANASTASSOVA, E. IVANOVA
Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

On the base of some theoretical formulations, related to the risk management in agriculture has been examined the importance of insurance as indispensable part of different risks in the sector, predominantly the natural disasters. Assessment has been made of insurance activity and of agricultural insurance market development, before and after EU membership of Bulgaria. Different risks as insurance objects were analyzed, separately for crops and animals. The analysis includes 10 insurance companies.

In the paper have been presented also the results from the wide survey made at the end of 2011 from IAE with the support of NAAS (National Agricultural Advisory Service). This survey includes 232 farms, distributed uniformly on the six planning regions in the country. The excerpt represents 0.4% from the registered farms and 0.06% of all farms. The methods of comparative and descriptive analysis and the probability statistical modelling have been used (Probit and Logit models). The impact degree on the farmers' insurance activity level is fixed of the following factors: UAA size, amount of received CAP subsidies, age of the farm manager and timely receiving of agro-meteorological information.

The obtained results give base for conclusions for the state of insurance activity of the sector. Taking in consideration the experience of some countries and the set EC measures for the new program period 2014-2020, propositions have been made, related to the insurance model improvement in Bulgaria.

Key words: Risk Management, Insurance, Insurance market, farms

Статията е постъпила в редакцията XII.2013 г.